

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-65-2-154-157

УДК 37.034

Віктор КОРОЛЕНКО

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізики і математики
Миколаївського національного університету
імені В.О.Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: viktorko73@mail.ru*

Володимир ШЕНКЕВИЧ

*старший викладач кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій
Чорноморського національного університету імені П.Могили, м. Миколаїв, Україна
e-mail: vlnshenk@ukr.net*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

У статті розглянуто проблему морального виховання дітей у школі, проаналізовано різні підходи до рішення цієї проблеми з урахуванням сучасних педагогічних умов. Результати проведеного аналізу свідчать, про необхідність підвищення рівня морального виховання дітей шкільного віку, що складає основу загального морального розвитку зростаючої особистості. На основі аналізу психологічної і педагогічної літератури, розглянуто різні шляхи підвищення ефективності педагогічного впливу на сучасну молодь. Результати проведеного дослідження вказують на необхідність використання в процесі морального виховання сучасних педагогічних досягнень, які сприяють прагненню підростаючої особистості до морального вдосконалення.

Ключові слова: моральне становлення, моральне формування, моральні цінності, виховання.

Проблема морального виховання школярів – це сучасна необхідність українського суспільства, що передбачає формування творчо мислячої, ініціативної особистості. Для досягнення цього необхідна перебудова системи освіти, це стосується переважно традиційно установлених форм розвитку підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням морального виховання школярів присвячені дослідження таких українських та зарубіжних науковців, як В. Кравець, І. Подласий, Ж.-Ж. Руссо, О. Урбанська, С. Френе, та інших. Однак існує необхідність детального вивчення даної проблеми.

Мета статті – виокремлення ефективних підходів до рішення проблеми морального виховання школярів в сучасному суспільстві.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства виникла необхідність змін у процесі морального виховання учнівської молоді, що детермінує необхідність здійснення пошуку нових напрямів підвищення ефективності педагогічного впливу спрямованого на підвищення морального рівня підростаючої особистості.

Так, Закон України «Про освіту» свідчить, що мета діяльності сучасної вітчизняної школи вбачається у створенні сприятливих умов (економічних, соціальних, духовних, матеріальних) для всебічного розвитку дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, професійного самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння визначеного суспільними, національно-культурними потребами обсягу

знань про природу, людину і суспільство, екологічного виховання, фізичного вдосконалення [3].

Продуктивним для нашого дослідження уявляється положення С. Френе, що «дитина, як правило, ізольована від реального життя. На школу не впливають життєві турботи (не видно роботи на полях і заводах, не чути вуличний шум). Високо розташовані вікна сприяють ізоляції, яка не випадкова. Учителі наполягають на такій ізоляції і виправдовують її, тим, що вона сприяє інтелектуальному розвитку індивідів» [10, 147].

На думку дослідника, «результатом подібної ізоляції спотворюються уявлення про навколишній світ. Дитина поводить в школі не так, як удома або на вулиці. Моральні правила, які вона засвоїла в школі, перестають мати для неї значення в реальному житті» [10, 147].

У своїх дослідженнях С. Френе стверджує, що «дитину змушують беззаперечно підкорятися, і ця муштра зводить нанівець моральне виховання, вона звикається, не роздумуючи підкорятися шкільним правилам. Слухняно виконуючи накази, вона втрачає свої особові якості, що в корені суперечить моральним цілям. Діти, виучені лише дивитися і слухати, стають пасивними істотами і безпорадні перед дійсністю» [10, 148].

Проведене нами дослідження дає змогу зробити висновок, що положення С. Френе є суттєвим вкладом в педагогічне виховання і його необхідно враховувати під час процесу морального виховання дітей шкільного віку.

У свою чергу О. Урбанська наголошує необхідності роботи учителів з батьками, вона вважає, що

«робота з колективом батьків надає значні можливості для морального формування школярів завдяки застосуванню широкого педагогічного впливу, обміну соціальним досвідом, створенню в необхідних випадках громадської думки, залученню батьків до участі в житті класу». Дослідниця вважає, що підвищенню ефективності морального становлення школярів сприятиме проведення роботи «у двох напрямках: підвищення педагогічної культури батьків і досконаліше у зв'язку з цим виконання ними обов'язків вихователів своїх дітей, об'єднання батьків у згуртований колектив, діяльність якого спрямована на підвищення рівня навчально-виховної роботи з усіма учнями класу» [9, 112].

Звертаємо увагу на доцільність твердження Дж. Дьюї, що дитина повинна самостійно досліджувати навколишній світ і якщо «набуття інформації чи технічних, інтелектуальних навичок не буде впливати на моральне формування дитини, тоді звичайний життєвий досвід втратить свій сенс, бо школа тільки надає форми знання... Подолання розбіжностей між тим, що людина знає завдяки свідомому навчанню і що вона знає несвідомо через засвоєння знань у співдіяльності з іншими, у процесі формування власного характеру, – важливе завдання на шляхах розвитку шкільництва» [2, 167].

У Концепції загальної середньої освіти зазначено, що зміст навчально-виховного процесу має забезпечувати швидку адаптацію випускників у самостійному житті, набуття ними в шкільні роки вмінь цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації в особистому плані, так і в інтересах суспільства, держави [4, 80].

Звертаємо увагу, що сучасна загальноосвітня школа орієнтується не тільки на сказане вище у Концепції, але й сприяє постійному загальному розвитку «дитини як цілісної особистості, навчання її не лише пристосовуватися до навколишнього середовища, а й творчо реалізовувати закладені в ній здібності, окультурюючи тим самим життєвий простір навколо себе» [7, 14].

Як свідчать результати досліджень В. Лазарева і М. Поташика, «школа – це живий організм, що постійно розвивається. Вона має свою індивідуальну поведінку, свої манери реагування на різні події, зміни зовнішнього середовища; свої можливості; рівень компетентності та професіоналізму; свій темперамент, емоційний настрій; свою історію, біографію, долю; свою систему моральних цінностей; вона розвивається завдяки своїм особливостям, внутрішнім закономірностям» [8].

Окреме і досить помітне місце в ряду охарактеризованих концепцій належить ідеям особистісно-орієнтованого навчання і виховання, що буду-

ється у формі співпраці учителя з учнями, коли вони потрапляють у рівноправні умови: учень має змогу виявити самостійність думки, незалежність, здатність до вибору власної позиції. Забезпечується орієнтація на виявлення власних моделей учіння, притаманних саме для його способів пізнавальної діяльності [5]. На думку А. Наточія, це досягається у процесі переорієнтації навчально-виховного процесу на активні методи навчання та виховання, залучення учителів та учнів до пошуково-дослідницької діяльності, діагностики і педагогічної прогностики засобами передбачення результатів педагогічного впливу, проектування розвитку особистості учнів:

- учитель вводить учнів у різноманітні педагогічні ситуації (вибору, співпереживання, гарантованого успіху, авансової довіри, творчості тощо). Ці ситуації мають відповідати певним віковим особливостям учня, наприклад, потреби у неформальному дружньому спілкуванні. Вони з самого початку ставлять перед учнем зрозумілі та посильні вимоги. Це зумовлює необхідність у багатоваріантності, гнучкості форм, організації різних видів діяльності: індивідуальна, парна, групова, колективна;
- активно впроваджується особистісно-орієнтоване спілкування (контакт з учителем, утвердження людської гідності, підтримання в учня бажання долучатися до світу людської культури, гармонізація «хочу» і «можу»);
- створюються умови для реалізації своєї людяності, індивідуальності і неповторності;
- спрямовується орієнтація на виявлення власних моделей учіння школяра, тобто найефективніших для нього способів пізнання діяльності. Це передбачає варіативність змісту, методів і форм навчання;
- культивуються діалогічні форми навчально-виховної взаємодії вчителя з учнями як домінуючого виду навчально-виховного спілкування, які спонукають до обміну думками, враженнями [5, 155–156].

Дослідник вважає, що саме ідея особистісно-орієнтованого підходу складає підґрунтя морального виховання особистості, процес якого здійснюється найбільш ефективно, якщо:

- в кожному учневі учитель бачить особистість;
- учитель спирається на емоційну сферу дитини, розвиває її почуття [5, 156].

На підставі зазначеного вище ми можемо стверджувати про необхідність проектування навчально-виховної роботи учителя, компонентами якої є:

- психолого-педагогічна діагностика інтелектуального, фізичного, психологічного й духовного розвитку особистості учня;
- постановка педагогічних завдань, коригування існуючих планів;

- організація (самоорганізація) діяльності вихованців;
- дослідження динаміки рівнів соціальної активності учнів;
- аналіз і прогнозування виховних ситуацій між суб'єктною взаємодією на індивідуальному та груповому рівнях [5, 157].

Підтвердженням важливості проблеми морального становлення дітей шкільного віку є активні духовно-моральні зміни в українському суспільстві. Так, О. Вишневський відзначив, що «не поважаючи волі самої дитини, ми тим самим позбавляємо її можливості формувати в собі дуже сьогоденні потрібні почуття самовпевненості й самовідповідальності, що є ознаками демократизованої, вільної людини. Бо якщо людину, а тим паче малу дитину, постійно трактувати як щось нижче, то вона з часом і сама приходиться до висновку про себе як про єство другосортне. Сучасна тотальна інфантильність молодого покоління є наслідком цього виховання в родині та в школі» [1, 331].

Дослідження В. Кравця свідчать про те, що «не тільки в нас, але й в інших суспільствах спостерігається зміщення соціальних ролей жінки і чоловіка: чоловіки фемінізуються, жінки маскулінізуються». Отже послаблюється і до того недостатню участь чоловічого елемента у вихованні.

Історико-генетичний аналіз проблеми морального виховання підростаючого покоління свідчить про те, що «в сім'ї та в школі дитині все важче зустріти прийнятний для себе взірць чоловічої поведінки. Вчителька не може бути таким взірцем для хлопчика. Йому потрібен еталон чоловічий». На думку В. Кравця, «хлопець, який в дитячі роки не одержав необхідного чоловічого виховання, заздалегідь приречений на млявий, астеничний розвиток, на зайві злами і тріщини в характері» [1, 336].

Кожне суспільство має свої моральні норми, які повинні засвоїти його члени. Ще Ж.-Ж. Руссо вважав, що «не можна зраджувати природу. Суспільство потребує чоловіків і жінок такими, якими їх створила природа. Коли жінка буває до кінця

жінкою, вона становить більшу цінність, ніж тоді, коли грає роль чоловіка» [1, 337].

У свою чергу І. Подласий вважає, що виховний процес відрізняється тривалістю і триває все життя. «Шкільне виховання залишає найбільш глибокий слід в свідомості людини, тому що нервова система у молодому віці володіє високою пластичністю і сприйнятливістю, але навіть при хорошій організації виховного процесу в школі розраховувати на швидкі успіхи не можна: для нього характерна віддаленість результатів від моменту безпосередньої дії» [6, 244].

Дослідження І. Подласого свідчать про серйозні недоліки нинішнього шкільного виховання. В них повинні не лише несприятливі умови, недбайливі учні, що ухиляються від виконання виховних функцій батьки. На думку автора, «вчителя повинні визнати і свою частину провини в кризі, що вибухнула. Низький рівень професіоналізму, став головною причиною відчуження вихованців. Справжнє перетворення можливе лише на основі ідей демократизації і гуманізації школи, на відродженні простих людських відчуттів – турботи про дітей, кохання і милосердя, тому важливе завдання нинішнього вихователя полягає в тому, аби розташувати вихованця до педагогічних впливів» [6, 245].

Враховуючи зазначене вище, можемо зробити висновок, що мета морального виховання, яка реалізується школою, полягає у формуванні дитини як соціальної істоти, розвитку в неї тих якостей, які є необхідними як для суспільства загалом, так і для того конкретного середовища, до якого вона безпосередньо належить. Моральне виховання підростаючої особистості відбувається завдяки сприйняттю й усвідомленню змісту впливів, що надходять від педагогів та оточення і пов'язуються з моральним досвідом індивіда, його поглядами й ціннісними орієнтирами. У процесі морального виховання людини зовнішній вплив має індивідуальне значення і в такий спосіб утворює суб'єктивне ставлення до неї. У зв'язку з цим формуються мотиви поведінки, прийняття рішень і моральний вибір особистістю власних вчинків.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навч. посіб. – 3-тє вид., доопрац. і доп. / О. Вишневський – К.: Знання, 2008. – 566 с.
2. Дьюї Джон. Демократія і освіта / Джон Дьюї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.
3. Закон України «Про освіту». – К.: Генеза, 1996. – 36 с.
4. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Книга історії, етики, основ правознавства: довідково-метод. Вид. / упоряд.: Р.І.Євтушенко, О. В. Галегова. – вид. 2-е, доповн. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – С.72 – 92.
5. Наточій А. М. Підлітки: Практико-орієнтований посібник. / А. М. Наточій – Миколаїв: Вид-во «Ліон», 2007. – 276 с.
6. Подласий І. П. Педагогіка начальної школи: Учеб. пособие для студ. пед. колледжей / И. П. Подласый. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 400 с.
7. Полякова Г. Б. Нравственная культура в аксиологическом пространстве современной школы: дисс. ... канд.пед.наук: 13.00.02 / Полякова Г. Б. – СПб., 2004. – 152 с.
8. Управление развитием школы: пособие для руководителей образоват. учреждений / под ред. М. М. Поташника, В. С. Лазарева. – М.: Новая школа, 1995. – 462 с.

9. Урбанская О. Н. Работа с родителями младших школьников : пособие для учителя / О. Н. Урбанская. – М. : Просвещение, 1986. – 192 с.
10. Френе С. Избранные педагогические сочинения : Пер. с франц. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Б. Л. Вульфсона. – М. : Прогресс, 1990. – 304 с.

References

1. Vishnevsky O. (2008) *Theoretical osnovi suchasnoi Ukrainiskoi Pedagogiky [Theoretical Foundations of Modern Ukrainian Pedagogy] : Navchalnyi posibnik*. – 3 vyd., Kyiv. : Znannya. 564 [in Ukrainian]
2. D'yuyi Dzhon. (2003) *Demokratiya i osvita [Democracy and Education] : L'viv. : Litopys. 294 [in Ukrainian]*
3. Zakon Ukrainy (1996) «Pro osvitu» [The Law of Ukraine «On Education»]. – Kyiv. : Heneza. 36 [in Ukrainian]
4. Yevtushenko R. I., Halyehova O. V. (2006) *Kontseptsiya zahal'noyi seredn'oyi osvity (12-richna shkola) [Concept of general secondary education (12-year school)]* Knyha istoriyi, etyky, osnov pravoznavstva : dovidkovo-metod. Vyd. / uporyad. – 2-e, dopovn. – Kharkiv. : TORSINH PLYUS. 72 – 92 [in Ukrainian]
5. Natchiy A. M. (2007) *Pidlitky [Teens] : Praktyko-oriyentovanyu posibnyk*, Mykolayiv : «Ilion». 276 [in Ukrainian]
6. Podlasy I. P. (2000) *Pedagogika nachal'noy shkoly [Primary School Pedagogy] : Ucheb. posobiye dlya stud. ped. Kolledzhey*, Moskva. : Gumanit. izd. tsentr VLADOS. 400 [in Russian]
7. Polyakova G. B. (2004) *Nravstvennaya kul'tura v aksiologicheskom prostranstve sovremennoy shkoly [Moral Culture in the Axiological Space of the Modern School] : diss. ... kand.ped.nauk : 13.00.02 SPb. 152 [in Russian]*
8. Potashnik M. M., Lazarev V. S. (1995) *Upravleniye razvitiyem shkoly [School development management] : posobiye dlya rukovoditeley obrazovat. uchrezhdeniy* – Moskva. : Novaya shkola, 462 [in Russian]
9. Urbanskaya O. N. (1986) *Rabota s roditelyami mladshikh shkol'nikov [Work with parents of younger schools] : posobiye dlya uchitelya* – Moskva. : Prosveshcheniye, 192 [in Russian]
10. Frene S. (1990) *Izbrannyye pedagogicheskiye sochineniya [Selected pedagogical works] : Per. s frants. / Sost., obshch. red. i vstup. st. B. L. Vul'fsona*. – Moskva. : Progress, 304 [in Russian]

Виктор Короленко, Владимир Шенкевич. Современные аспекты морального воспитания школьников

В статье рассмотрена проблема морального воспитания детей в школе, проанализированы различные подходы к решению этой проблемы с учетом современных педагогических условий. Результаты проведенного анализа свидетельствуют о необходимости повышения уровня морального воспитания детей школьного возраста, что составляет основу общего морального развития подрастающей личности. На основе анализа психологической и педагогической литературы, рассмотрены различные пути повышения эффективности педагогического воздействия на современную молодежь. Результаты проведенного исследования указывают на необходимость использования в процессе морального воспитания современных педагогических достижений, которые способствуют стремлению подрастающей личности к нравственному совершенствованию.

Ключевые слова: моральное становление, моральное формирование, моральные ценности, воспитание.

Vyktor Korolenko, Vladymyr Shenkevich. Modern aspects of moral health of schools

Moral education is one of the forms of moral inheritance in society. In the perception of modern society moral is a synonym of ethics. Thus, the term «moral education» means the process of the purposeful forming of child moral values and reinforcement the habit complex which is proper to the norms and moral accepted in a society. Nowadays, when the standards of legal cruelty are widely presented in mass media, entertaining programs and computer games which children are involved in since their preschool age, moral education of young people claims special attention.

In the present paper the problem of schoolchildren moral development and socialization is considered. Taking into account current pedagogical conditions various approaches to the issue particularly the ways of the modern youth psychological impact efficiency improvement have been analyzed. The results of the conducted research show the need for higher school children socialization level since it's the basis of the personality development. The importance of innovative pedagogical achievements use in the course of young people moral education is stressed.

Moral education is one of the forms of inheritance of morality in society. A moral is in understanding of modern society, is the synonym of ethics. Thus, under moral education it is possible to understand the process of the purposeful forming for the child of the moral settings, and also fixing of habits of conduct, proper to the norms and moral, accepted in society. Presently, when the standards of legal cruelty with people are widely presented in mass medias, entertaining transmissions and films, and also in computer games which children master from preschool age, moral education of children must spare the special attention.

Key words: moral formation, moral formation, moral values, upbringing.